

- організації прокуратури і оптимізації її діяльності в сучасних умовах : зб. наук. праць. – К., 1998. – С. 86-90.
7. *Косюта М.В.* Проблеми та шляхи розвитку прокуратури України в умовах побудови демократичної правової держави : автореф. дис. ... докт. юрид. наук. – Х., 2002.
 8. *Алексеева Л.Б., Радутная Н.В.* Предупреждение судебных ошибок, обусловленных обвинительным уклоном в деятельности судов первой и кассационной инстанций. – М., 1989.
 9. *Некрасов О.* Исключить факты незаконного осуждения граждан // Советская юстиция. – 1987. – № 12. – С. 6-7.
 10. *Янош К.* Коллизия позиций защитника и подзащитного // Соц. законность. – 1977. – № 12. – С. 40-41.
 11. *Михайленко А.Р.* Расследование преступлений: законность и обеспечение прав граждан. – К., 1999.
 12. *Лубишев Ю.Ф.* Адвокат в уголовном деле : учебник / под ред. И.Б. Мартковича. – М., 1999.
 13. *Подкопаев С.В.* Дисциплинарна відповідальність суддів : автореф. дис. ... канд. юрид. наук. – Х., 2003.
 14. *Кононенко В.І.* Неупередженість суддів // Вісник ВС України. – 2002. – № 2 (30). – С. 56-59.

Надійшла до редакції 21.12.2012

СУХАЧОВ О.О., кандидат юридичних наук
СУХАРАДА І.О.

(Служба безпеки України)

УДК 351.745.7

СПОСОБИ ВЧИНЕННЯ ЗЛОЧИНІВ У СФЕРІ БАНКІВСЬКОГО КРЕДИТУВАННЯ

Досліджено проблемні питання способів учинення злочинів у сфері банківського кредитування.

Ключові слова: банківське кредитування, способи вчинення злочинів, оперативно-розшукове документування.

Исследуются проблемные вопросы способов совершения преступлений в сфере банковского кредитования.

Ключевые слова: банковское кредитование, способы совершения преступлений, оперативно-розыскное документирование.

Problems concerning ways of commitment crimes in banking are examined.

Keywords: banking, ways of commitment crimes, operational-search documenting.

Суспільна небезпека злочинів у сфері банківського кредитування характеризується високим рівнем латентності; спричиненням збитків комерційним банкам, їх власникам і вкладникам; деструктивним впливом на функціонування економічної системи держави; гальмуванням виконання грошово-кредитної політики держави; спотворенням механізму вільної конкуренції. Сфера банківського кредитування, як слушно зазначають фахівці, найчастіше є привабливою для організованої злочинності, яка характеризується певним ланцюжком учасників, детальною розробкою сценарію, наявністю певного технічного забезпечення та значних коштів. Кримінальні посягання у банківській сфері відрізняються більшою різноманітністю, особливою витонченістю, високоінтелектуальним характером, активною адаптацією злочинців до нових форм і методів підприємницької діяльності, застосування банківських документів, нових електронних платіжних засобів, засобів зв'язку та ортехніки, нових банківських валютних і митних технологій здійснення господарських операцій [1].

Високий інтелектуальний рівень злочинців у сфері банківського кредитування знаходить також своє відображення у швидкому пристосуванні до недоліків у кредитних процесах банку або неузгодженості внутрішніх нормативних актів, розробці ефективних злочинних схем посягання на банківський кредит.

Окремі аспекти способів учинення злочинів у сфері банківського кредитування досліджувалися В.І. Василичуком, М.А. Погорельським, М.П. Стрельбицьким, Л.М. Стрельбицькою, С.С. Чернявським та ін. На підставі аналізу матеріалів практики та наукових праць, присвячених цій проблемі, нами ставиться за мету визначити ті способи, які є типовими для подальшої розробки методики їх виявлення.

Спосіб вчинення злочину в більшості наукових праць розглядається як міжгалузевий об'єкт вивчення ряду наук кримінально-правового циклу: кримінального права, кримінології,

кримінального процесу, криміналістики. Напрацьовані наукові погляди стосовно цієї категорії неоднозначні не лише в термінологічному, але й у змістовному плані. Найбільш логічною видається позиція І.О. Возгріна, який вважає, що спосіб вчинення злочину (в широкому розумінні, включаючи підготовку й приховання) – це система взаємозалежних і взаємообумовлених дій, за допомогою яких злочинець досягає своєї мети [2, с. 26].

Способи підготовки, вчинення та приховання злочинів у сфері банківського кредитування стали об'єктом наукового аналізу та були класифіковані залежно від суб'єкта злочину (кредитор, позичальник), які діють самостійно або в змові [3-6].

Знання способів учинення злочинів у сфері банківського кредитування дозволяє розробити сучасні методики їх виявлення та розкриття як в ході оперативного-розшукового документування, так і в процесі досудового розслідування та судового розгляду кримінальних справ цієї категорії, а також прийняти по них законне та обґрунтоване рішення з метою вирішення завдань оперативного-розшукової діяльності й кримінального судочинства.

На нашу думку, основними способами вчинення злочинів у сфері банківського кредитування є обман і зловживання довірою при укладенні кредитного договору та виконанні його положень. При цьому, як зазначають дослідники, зловживання довірою як спосіб шахрайства завжди поєднується з обманом і в чистому вигляді не зустрічається. Довіра завжди лише допомагає шахраєві вчинити обман. Заволодіваючи майном на основі довіри, винний замовчує про свої злочинні наміри й тим самим обманює потерпілого, який йому довірився [7].

Проблема обману в сфері економіки досліджувалась В.М. Рейсменом, який обґрунтовано вказує, що будь-яка комерційна поведінка, націлена на обман або підлив конкурентноздатності, порушує, передусім, неписані правила економічного життя – діловий кодекс суб'єктів бізнесу [8, с. 28].

Як зазначається в науковій літературі, в основі використання конкретного способу вчинення шахрайських дій у сфері банківського кредитування лежить, насамперед, знання злочинцем психології банківських службовців, уміння розбиратися в людях, подобатися їм, вселяти довіру, крім того – мати в своєму розпорядженні конфіденційну інформацію про банк і методи його роботи [9; 10].

Способи обману та зловживання довірою у сфері банківського кредитування є досить різноманітними, причому особливу увагу злочинці приділяють прихованню корисливого характеру своїх дій, що у багатьох випадках ускладнює кваліфікацію вчиненого ними [7].

Розглядаючи способи незаконного одержання кредиту, В.Ю. Абрамов зазначає, що позичальники нерідко використовують підроблені документи, які вводять кредитора в оману щодо їхнього фінансового стану: недостовірні техніко-економічні обґрунтування тих вкладень, що мають бути здійснені за рахунок одержуваного кредиту, фіктивні договори про проведення господарської угоди, оплатити яку належало з використанням кредитних засобів; фіктивні гарантії та поручительства від імені відомих державних і комерційних організацій [11].

Обман банку-кредитора при отриманні кредиту полягає, на думку В. Бурлакова, в наданні свідомо неправдивих відомостей про господарське положення або фінансовий стан. Свідомо неправдиві відомості він визначає як невірні дані, про які позичальник вірогідно знає, що вони спотворюють або приховують дійсний стан речей про господарське положення чи фінансовий стан позичальника. До свідомо неправдивих відомостей дослідник відносить дані щодо:

– господарського положення: невірні дані про засновників, керівників, акціонерів, основних партнерів підприємства, зв'язки, кооперації з іншими фірмами; фіктивні гарантійні листи, поручительства, матеріальні цінності, надані в заставу, надання в заставу майна, на яке не можна звернути стягнення, що не відповідає оголошеній вартості, яке не є власністю заставника тощо, техніко-економічне обґрунтування, в якому невірною зазначено основні напрямки використання позикових коштів, конкретні господарські операції; сфальсифіковані договори, платіжні, транспортні та інші документи про господарську операцію, на яку отримується кредит; підроблені договори та інші документи, що неправильно свідчать про можливість реалізації позичальником своєї продукції, його конкурентоспроможності, положенні на ринку, в галузі й т. п.; дані складського й бухгалтерського обліку тощо;

– фінансового стану: сфальсифіковані бухгалтерські документи про реєстрацію у податковій інспекції, в яких фінансовий стан показаний у кращому, ніж насправді, вигляді; довідки

про дебіторську та кредиторську заборгованість, про отримані кредити та позики в інших банках, виписки з розрахункових і поточних рахунків тощо [1].

Узагальнення практичної діяльності правоохоронних органів дозволяє віднести до основних способів обману при вчиненні злочинів у сфері банківського кредитування такі:

– надання до банку несумлінним позичальником свідомо неправдивих відомостей при оформленні банківського кредиту. На підставі таких відомостей банк робить неправильні оцінки щодо господарського та фінансового стану позичальника, а отже – й розміру кредиту, можливості повернення позичальником отриманої позики. Якби позичальник подав правильні відомості, то банк, можливо, не видав би її взагалі або видав у меншому розмірі, чи збільшив би відсоток по позиці у зв'язку зі збільшенням ризику, зажадав би більш якісного забезпечення повернення отриманої позики тощо;

– використання спеціально створених для розкрадання кредитних ресурсів фіктивних підприємств (ст. 205 КК). При цьому під фіктивним підприємством слід розуміти створення або придбання суб'єктів підприємницької діяльності (юридичних осіб) з метою прикриття незаконної діяльності або здійснення видів діяльності, щодо яких є заборона;

– фальсифікація документів і застосування інших прийомів обману, внаслідок чого службовці банку вводяться в оману щодо можливостей і перспектив повернення кредиту та якості його забезпечення (ст. 358 КК);

– фіктивне банкрутство (ст. 218 КК). Як правило, фіктивне банкрутство є наслідком зловживань з кредитом, отриманим шахрайським шляхом. При шахрайських операціях із кредитом злочинна технологія складається з декількох послідовних стадій: придбання товару в кредит; продаж або інші дії, що сприяють продажу придбаного; приховання своїх дій; несплата кредиторам; подача заяви про банкрутство;

– приховування стійкої фінансової неспроможності (ст. 220 КК).

Такі злочинні діяння передбачають спричинення великої матеріальної шкоди кредитором: приховання майна або майнових зобов'язань; утаювання відомостей про майно, про його розмір, місцезнаходження або іншу інформацію про майно; передача майна в інше володіння; відчуження майна; знищення майна; приховання, знищення, фальсифікація бухгалтерських та інших облікових документів, що відбивають економічну діяльність, тощо.

Окремо слід розглядати комерційний підкуп банківських службовців несумлінними позичальниками (діяння, пов'язані з ним, можуть бути кваліфіковані за ст. 364-369 КК). Як правило, він здійснюється при видачі банківських кредитів із порушенням економічних нормативів, вимог забезпечення зворотності кредиту та інших умов. Незаконна винагорода надається також за виконання інших дій: надання переваг при видачі кредиту; встановлення пільгових процентних ставок або звільнення від стягування відсотків; отримання згоди банку не проводити належної перевірки всіх сторін фінансово-господарської діяльності підприємства, що кредитується, з метою встановлення джерел погашення заборгованості; надання кредиту без визначення конкретної мети або з перевищенням гранично припустимих розмірів для одного позичальника; видача кредиту під забудову житлового будинку без відповідних документів про виділення земельної ділянки громадянам; з метою одержання інформації, що складає комерційну або банківську таємницю (про грошові внески, комп'ютерні програми, фінансування різних проектів); неналежну перевірку кредитоспроможності клієнтів або навмисне введення в оману керівництва банку щодо можливості клієнта вчасно розрахуватися за отримані кошти.

Знаряддям злочину в сфері банківського кредитування слід визнати документи, які надаються позичальниками банкам і в яких можуть міститись неправдиві дані, що впливають на прийняття рішення про кредитування та його умови: кредитні заявки; установчі документи із зазначенням юридичної адреси; контракти, угоди, інші документи, які підтверджують, що кредит отримується для придбання товарів, робіт або послуг; довідки про результати дослідження кон'юнктури ринку; бізнес-плани; складські довідки про наявність товарно-матеріальних цінностей; техніко-економічні обґрунтування; проектно-кошторисна документація; документи про фінансове становище, кредитоспроможність позичальника, страховика або поручителя; документи, які стосуються застави, поручительства, гарантії як способів забезпечення кредиту, тощо.

Так, найбільш розповсюдженими способами вчинення шахрайства з фінансовими ресурсами є: створення та використання фіктивних фірм; повне підроблення документа, що стосу-

ється всього документа як за формою, так і за змістом; часткове підроблення документа, тобто внесення окремих неправдивих відомостей у документ; використання загублених або викрадених паспортів реально існуючих громадян без їх відома; змова з посадовими особами органів державної влади, органів влади чи органів місцевого самоврядування, банків або інших кредиторів [10, с. 195].

Окремо слід виділити махінації з документами на заставу або закладене майно. Неправдива інформація при укладенні кредитного договору часто стосується забезпеченості банківського кредиту, яким може бути: застava (майна, майнових прав, цінних паперів); гарантії (банків, фінансами чи майном третьої особи); інше забезпечення [12].

Значне поширення цього способу вчинення злочинів обумовлене тим, що в цей час застava є найпоширенішим способом забезпечення зворотності кредиту. В той же час це свідчить і про недоліки в роботі банківських працівників щодо перевірки закладеного майна та контролю за ним. Таким чином, позичальники одержують кредит начебто під заставу, цей кредит привласнюють, а банк не може одержати відшкодування за привласнений кредит [1].

Слід прийняти до уваги, що неправдива інформація, яка до вартості майна, наданого у забезпечення, повинна розглядатись як предмет злочину, тільки у випадку, коли вартість заставного майна буде меншою за обсяг кредиту. Прийняття банком забезпечення у кратному розмірі щодо суми кредиту є договірною, цивільно-правовою обставиною, яка не передбачена жодним законодавчим актом і відповідно не повинна знаходитись під кримінально-правовим захистом, оскільки банки самостійно визначають достатній обсяг застави.

За результатами аналізу кримінальних справ В. Бурлаков вказує, що дії, пов'язані з махінаціями з документами на заставу або закладене майно, виражалися у такому: застava не була забезпечена товаром – 6,7% від кількості злочинів, учинених названим способом; майно вже було закладене або арештоване – 26,6%; майно не належало заставникові, внаслідок чого договір застави визнавався недійсним, – 7,8%; закладене майно було продане або розтрачене – 28%; закладене майно було отримане назад за підробленими документами і розтрачене – 13%; кредит надавався під фіктивний контракт або під заставу товарів, що поставляються за контрактом з подальшим його розірванням, – 40%; кредит надавався під заставу нерухомого майна (підприємства), яке надалі було або реорганізоване, або здане в оренду із правом викупу надалі, про що банк не був сповіщений, – 5,6%; як заставу було представлено підроблений вексель – 7,8%; кредит надавався під поручительство, однак підприємство-поручитель в одних випадках ухилилося від виконання зобов'язань, а в інших – укладалась угода про погашення кредиту із прибутків від спільної діяльності підприємства-позичальника та підприємства-поручителя, яка потім розривалася, – 8,6%; як забезпечення використовувалися підроблені гарантії банку – 4% [1].

Крім того, неправдива інформація може стосуватися нормативів і показників, якими користуються банки при прийнятті рішень про надання або ненадання кредитів позичальникам. Основним показником є кредитоспроможність позичальника. Відповідно до ст. 49 Закону України “Про банки і банківську діяльність” [13] банк зобов'язаний при наданні кредитів перевіряти кредитоспроможність позичальників і наявність забезпечення кредитів, а також додержуватись установлених Національним банком України вимог щодо концентрації ризиків.

На підставі викладеного можна виділити ряд особливостей, що характерні для способів учинення злочинів у сфері кредитно-банківської діяльності:

– по-перше, вчинення злочинів у сфері банківської діяльності неможливе без відповідної попередньої підготовки, яка містить вивчення та оцінку обстановки, виконання комплексу заходів, спрямованих на створення умов, що сприяють учиненню злочину, адаптацію об'єктивних умов, прийняття заходів безпеки. Визначені обставини обумовлюють оперативнорозшукову специфіку досліджуваних злочинів даного виду, яка полягає в тому, що стадія приховування злочину, як правило, передусє стадії вчинення чи співпадає з нею;

– по-друге, вчинення цих злочинів пов'язане з порушенням порядку здійснення банківської діяльності чи конкретних банківських операцій та інших угод, встановленого чинним законодавством й підзаконними нормативними актами.

Більшість злочинів у сфері банківського кредитування вчиняється під прикриттям законних банківських операцій, внаслідок чого незаконний характер дій злочинців не є очевидним, що зумовлює високу латентність таких діянь.

Підсумовуючи, можемо дійти такого висновку: виокремлені нами способи вчинення злочинів у сфері банківського кредитування не є вичерпними. Злочинці постійно відшуковують нові способи вчинення злочинів у цій сфері. Водночас зазначені нами способи вчинення злочинів у сфері банківського кредитування дають можливість розробки нових методик їх виявлення, розкриття та запобігання.

Список використаної літератури:

1. Бурлаков В. Преступность в кредитно-денежной сфере / В. Бурлаков // Криминология XX век; глава 12 [Електр. ресурс]. – Режим доступу : http://www.gumer.info/bibliotek_Buks/Pravo/burlak/12.php.
2. Возгрин И.А. Научные основы криминалистической методики расследования преступлений / И.А. Возгрин. – СПб, 1993.
3. Матусовский Г.А. Экономические преступления: криминалистический анализ / Матусовский Г.А. – Харьков, 1999.
4. Волобуев А.Ф. Розслідування і попередження розкрадань майна у сфері підприємництва: навч. посібник / Волобуев А.Ф. ; за ред. проф. О.М. Бандурки. – Х., 2000.
5. Яблоков Н.П. Основы методики расследования финансовых преступлений / Яблоков Н.П. // Вестн. Моск. ун-та. Серия 11, Право. – 1999. – № 2. – С. 78-90.
6. Егоров Ю.А. Теория и практика противодействия преступлениям в банковской системе : монография / Егоров Ю.А. – Минск, 2002.
7. Костюк М. Вопросы квалификации мошенничества в сфере банковского кредитования / М. Костюк, П. Сердюк // Уголовное право. – 2007. – № 4 [Электронный ресурс]. – Режим доступу : http://odesskcourt.oms.sudrf.ru/modules.php?name=docum_sud&id=74.
8. Рейсмен В.М. Скрытая ложь. Взятки: “крестовые походы” и реформы / Рейсмен В.М. – М., 1988.
9. Матусовский Г.А. Проблемы формирования методики расследования преступлений, совершенных посредством расчетно-кредитных банковских операций / Матусовский Г.А., Бушан О.П. // Проблемы законности : республиканский межведомственный науч. сб. – Х., 1995. – Вып. 29. – С. 137-142.
10. Паламар Д.С. Предмет доказування у кримінальних справах про шахрайство з фінансовими ресурсами : дис. ... канд. юрид. наук / Денис Сергійович Паламар. – К., 2010.
11. Абрамов В.Ю. Преступления в сфере кредитования: законодательство и правоприменительная практика / В.Ю. Абрамов // Законодательство. – 1998. – № 10 [Электронный ресурс] – Режим доступу : <http://dit.perm.ru/articles/management/data/020810.htm>.
12. Про кредитування : положення НБУ, затв. постановою НБУ від 28 верес. 1995 р. // Закон і бізнес. – 1995. – № 11 – С. 16-27.
13. Про банки і банківську діяльність : Закон України від 7 груд. 2000 р. № 2121-III [Электронный ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?page=3&nreg=2121-14>.

Надійшла до редакції 19.12.2012

ЧЕРНИШ Р.Ф., кандидат юридичних наук
(Національна академія Служби безпеки України)

УДК 343.985

**ДІЯЛЬНІСТЬ МІЖНАРОДНИХ ОРГАНІЗАЦІЙ ЩОДО ПРИПИНЕННЯ
НЕЗАКОННОГО ОБІГУ НАРКОТИЧНИХ ЗАСОБІВ
ТА ЇЇ НОРМАТИВНО-ПРАВОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ**

Проаналізовано діяльність міжнародних організацій щодо припинення незаконного обігу наркотичних засобів. Досліджено окремі аспекти її нормативно-правової регламентації.

Ключові слова: Організація об'єднаних націй, Інтерпол, наркотики.

Проанализирована деятельность международных организаций по пресечению незаконного оборота наркотических средств. Исследованы отдельные аспекты её нормативно-правовой регламентации.

Ключевые слова: ООН, Интерпол, наркотики.

The activity of international organizations concerning fighting of drug trafficking is analysed and some aspects of its normative-lagal reglementation are studied.

Keywords: United Nations, Interpol, drugs.

